

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
д.е.н., проф. Соболеву В.М.

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію РЯБОВОЛА ДМИТРА АНАТОЛІЙОВИЧА
на тему «КОНКУРЕНЦІЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами

Стрімкий розвиток цифрових технологій, формування цифрових ринків, трансформація бізнес-моделей організацій та посилення ролі даних як економічного ресурсу зумовлюють необхідність переосмислення класичних підходів до конкуренції та механізмів її регулювання в умовах цифрової економіки. Конкуренція в умовах цифрової трансформації набуває нового змісту та значення, оскільки сучасні технології суттєво змінюють правила ведення бізнесу, взаємодію з клієнтами та формування конкурентних переваг.

Насамперед, цифрова трансформація посилює рівень конкуренції, оскільки знижуються бар'єри входу на ринок. Завдяки розвитку електронної комерції, цифрових платформ і онлайн-сервісів, навіть, невеликі компанії можуть виходити на глобальні ринки та конкурувати з великими підприємствами. Важливим аспектом є й те, що конкуренція сьогодні переміщується у площину інновацій та технологій. Отже, організації змагаються не лише за ціною або якістю продукції, а й за швидкість впровадження інновацій, якість цифрового сервісу для клієнтів, ефективність використання даних, що, у свою чергу, визначає рівень її конкурентоспроможності.

Особливого значення набуває персоналізація пропозиції. Використання аналітики даних, штучного інтелекту та CRM-систем дозволяє підприємствам краще розуміти потреби споживачів і пропонувати індивідуалізовані продукти та послуги, що стає важливою конкурентною перевагою.

Крім того, цифрова трансформація сприяє розвитку нових бізнес-моделей, зокрема, платформ (маркетплейсів), підписних сервісів, екосистем. Це змінює традиційні підходи до конкуренції, коли компанії конкурують не окремими продуктами, а цілими системами послуг в економіці держави. Проте цифрова конкуренція висуває й нові вимоги до підприємств: постійне оновлення технологій; інвестиції в IT-інфраструктуру; розвиток цифрових компетентностей персоналу; забезпечення кібербезпеки тощо.

Таким чином, значення конкуренції в умовах цифрової трансформації полягає у переході від традиційних факторів успіху до цифрових, де ключову роль відіграють інновації, дані, технології та здатність швидко адаптуватися до

змін. Це формує нову конкурентну реальність, у якій перемагають гнучкі, технологічно орієнтовані та клієнтоцентричні підприємства.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню особливостей розвитку конкуренції в умовах цифрової трансформації економіки, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах. Актуальність теми також обумовлена необхідністю адаптації національної економіки України до глобальних цифрових трендів, забезпечення ефективного конкурентного середовища та удосконалення інструментів державного регулювання в умовах цифровізації.

Дослідження, результати якого представлені у поданій до захисту дисертації Рябовола Д.А. є актуальним за проблематикою та присвячене розв'язанню важливих науково-теоретичних і практичних завдань для інституційного забезпечення конкуренції в контексті цифрової трансформації.

Здобувач повною мірою проаналізував та відповідним чином процитував науковий доробок великої кількості авторів у своїй дисертаційній роботі. Разом із тим потребують вирішення проблемні питання, окремі положення дисертації, що можуть стати подальшою основою для поглиблених наукових досліджень, зокрема у частині деталізації впливу цифрових платформ на конкурентне середовище та розширення емпіричної бази дослідження. Водночас, зазначені аспекти не зменшують загальної актуальності роботи, оскільки досліджувана проблематика є надзвичайно важливою в умовах стрімкої цифрової трансформації економіки та формування нових моделей конкуренції.

Таким чином, тема дисертації відповідає сучасним викликам розвитку цифрових ринків, потребам удосконалення регуляторної політики та забезпечення ефективного конкурентного середовища, що підтверджує її наукову та практичну значущість.

Усе вищезазначене актуалізує необхідність теоретичного узагальнення та розроблення науково обґрунтованих організаційно-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення та підвищення конкурентоспроможності в умовах цифрової трансформації економіки. Динамічні зміни у структурі ринків, посилення ролі цифрових технологій, трансформація конкурентних механізмів та формування нових джерел конкурентних переваг зумовлюють потребу в переосмисленні традиційних підходів до управління конкурентними процесами. Підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та економіки загалом є ключовою передумовою зміцнення їхніх ринкових позицій як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Реалізація зазначених завдань має стратегічне значення в умовах цифрової трансформації та повоєнного відновлення, оскільки саме конкурентоспроможність виступає системоутворюючим чинником економічного розвитку, що і було визначено основним ракурсом дослідження.

Дисертаційна робота виконана згідно з планами наукових досліджень в межах планової науково-дослідної теми кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Радикальна невизначеність як імператив інституційних трансформацій господарської системи» (номер державної реєстрації 0124U001667), де особисто автором на основі дослідження змін конкурентних

відносин в процесі цифрових трансформацій обґрунтовані інституційні імперативи концепції національної конкурентної політики в Україні.

Повнота викладу основних положень дисертації у наукових виданнях та апробація результатів дослідження

Дисертація має логічну структуру, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст дисертації свідчить про комплексний характер і наявні в ній наукові положення, висновки та рекомендації, які висвітлені в опублікованих наукових працях дисертанта, а також доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях. Загальна кількість публікацій становить 12 наукових праць, серед яких: 7 статей (з них 6 у співавторстві) у фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», а також 5 матеріалів тез доповідей (з них 2 у співавторстві) на науково-практичних конференціях.

Анотація кваліфікаційної наукової роботи Рябовола Д.А. повною мірою відображає основні положення та результати, що викладені у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень дисертації та їх новизни

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи надає підстави констатувати, що автору вдалося вирішити основні завдання і досягти поставленої мети. При цьому слід підкреслити системність роботи, про що свідчать логіка та послідовність викладення матеріалу дисертації.

Обґрунтованість наукових результатів забезпечена широкою інформаційною базою дослідження, що включає національне та міжнародне законодавство у сфері конкуренції в умовах цифрової трансформації, звітність міжнародних та національних інформаційно-аналітичних агентств, наукові та науково-методичні публікації вітчизняних і зарубіжних учених, дані офіційної статистики та представлено досить широким списком використаних літературних джерел у кількості 325 одиниць.

Наукова новизна проведеного дисертантом дослідження має комплексний характер і визначається наступними найвагомішими отриманими результатами:

– запропоновано методологію дослідження конкуренції в умовах цифрових трансформацій, що є дуже важливим, оскільки надало можливість сформулювати цілісну концептуальну основу аналізу конкурентних процесів, систематизувати теоретичні підходи та обґрунтувати напрями їх подальшого розвитку в дисертаційній роботі (с. 29–30);

– досліджено категорії цифрової та технологічної трансформації, а також цифрової й економічної трансформації, що надало змогу обґрунтувати формування нової економічної реальності, оскільки зазначені процеси відбуваються синхронно в усіх сферах суспільного розвитку та охоплюють такі ключові складові, як технологізація, цифровізація, екологізація, соціалізація та інституціоналізація. Такий підхід дозволив систематизувати концептуальні засади трансформаційних змін, визначити їх взаємозв'язок і взаємозумовленість,

а також сформувані цілісне бачення впливу трансформаційних процесів на розвиток конкурентного середовища та економічних систем у цілому (с. 30–38);

– надано власне визначення та сформульовано авторське бачення цифрової трансформації шляхом обґрунтування її перманентного характеру, розкриття її властивостей на основі співвіднесення з технологічною та економічною трансформаціями, виокремлення двох механізмів ініціації інституційних змін, систематизації викликів, які вона продукує (с.40–49; Додаток В);

– презентовано глибоке комплексне теоретичне осмислення конкуренції через обґрунтування її ролі як каталізатора цифрових трансформацій, визначення функціональних проявів на різних рівнях економічної системи, ускладнення форм і методів конкурентної взаємодії, а також розширення суб'єктного й об'єктного поля конкуренції. Запропоновано систематизацію моделей конкуренції за низкою критеріїв, зокрема, за напрямками конкурентних відносин, етапами еволюції методів, характером взаємодії суб'єктів, ознаками статичності та динамічності, а також за рівнями функціонування учасників конкурентного процесу (с. 51- 63, Додаток Г);

– досліджено поняття «коопетиція», визначено його сутність як поєднання елементів конкуренції та кооперації або співпраці між суб'єктами ринку, а також проаналізовано умови і механізми її виникнення в умовах цифрової економіки. Зокрема, охарактеризовано роль коопетиції у формуванні конкурентних переваг, стимулюванні інноваційної активності та розвитку стратегічних альянсів між підприємствами (с. 64–70);

– обґрунтовано концептуальне трактування цифрового ринку з урахуванням його змістовних характеристик та еволюційного розвитку як середовища формування й реалізації цифрової конкуренції. Визначено ключові властивості цифрових ринків на різних етапах їх життєвого циклу, а також характерні ознаки сформованих цифрових екосистем, зокрема концентрацію ринкової влади у великих цифрових компаній, швидке формування домінуючих позицій окремих суб'єктів, зростання бар'єрів входу та поширення алгоритмічних механізмів конкурентної взаємодії (с. 84 – 89, Додатки Ж, И);

– ідентифіковано та систематизовано моделі цифрових ринків за різними критеріями - суб'єктною структурою, об'єктами транзакцій, типами платформ, масштабом і рівнем ринкового охоплення, а також моделями монетизації, що дозволило комплексно окреслити специфіку конкурентних процесів у цифровому середовищі (с. 89 –104);

– досліджено цифрову конкуренцію на основі: обґрунтування ускладнення конкурентної взаємодії на цифрових ринках, де поєднуються елементи конкуренції: горизонтальної та вертикальної, глобальної і локальної; конкуренції та коопетиції; систематизації: інструментів цифрової конкуренції за впливом на результат (базові, ключові, виникаючі), конкурентів за технологічною інноваційністю (лідери, послідовники, початківці), цінових і нецінових цифрових методів; диференціації за походженням і інструментами сумлінної і несумлінної конкуренції (с. 105 – 109, Додаток М);

– сформульовано уявлення про конкурентну поведінку суб'єктів, що господарюють в цифровій економіці, на основі застосування принципів поведінкової економіки щодо особливостей когнітивних спотворень,

класифіковані види несумлінної конкуренції, що виникають на основі використання цифрових інструментів (с. 140–145);

- запропоновано концепцію ринкової влади за рахунок виокремлення її особливостей) та визначення парадоксів в процесі цифрових перетворень, а саме: поєднання транзитивності та інтранзитивності; за реалізацією суб'єктами (компаніями, платформами, екосистемами, споживачами); за засобами здійснення (влада даних, влада платформ, алгоритмічна влада, поведінкова влада, інфраструктурна влада); за формами прояву (явна і прихована (с. 150 - 161, Додаток С.);

- здійснено комплексний аналіз та оцінювання підходів до регулювання конкуренції в різних зарубіжних країнах з урахуванням особливостей розвитку цифрової економіки, що надало змогу визначити сучасні тенденції трансформації конкурентної політики та окреслити ефективні інструменти регулювання цифрових ринків (с. 163-171, Додатки Т, У, Ф);

- визначено напрями розроблення адекватної сучасним реаліям конкурентної політики світових лідерів та законодавців з метою ефективного забезпечення справедливих умов конкуренції та розвитку на глобальному цифровому ринку на підставі узгодження єдиних та прозорих юридичних стандартів, які містять в собі захист інформації, прав споживачів, антимонопольне регулювання тощо (с. 177-180, Додаток Ц);

- з'ясовано, що для вибудовування ефективної конкурентної політики на цифровому ринку важливими є вивірені оцінки рівня концентрації ринку, зловживання домінуванням та ринковою силою. Тому автором розроблено модель регулювання конкурентних відносин на основі порівняльного аналізу і узагальнення національних практик цифрової конкуренції шляхом виокремлення моноцентричної і поліцентричної моделі, обґрунтування фокусу регулювання: на видах діяльності, на системно важливих суб'єктах, на застосуванні засобів або заборони, або пом'якшення, або стимулювання конкурентних дій, співставленні ex-post та ex-ante регулювання та систематизації ризикопороджуючих чинників спотвореного сприйняття конкуренції регуляторами, що проявляється в абсолютизації кількісного підходу до розуміння монополізації, переоцінці ролі цінової конкуренції, упередженому сприйнятті великих платформ виключно ворогами конкуренції в ілюзії вибору (латентна ринкова влада) як доказ конкуренції (с. 182 - 193);

- обґрунтовано та рекомендовано концептуальні засади національної конкурентної політики України, яка в сучасних умовах не може обмежуватися виключно антимонопольним регулюванням. Визначено, що її реалізація має ґрунтуватися на активній ролі держави як координатора взаємодії з глобальними інституціями у сфері регулювання конкуренції та забезпечувати баланс суперечливих проявів конкурентних процесів. Запропоновано напрями переходу від традиційної статичної моделі стримування монополізму до динамічної моделі стимулювання добросовісної конкуренції із застосуванням превентивних інструментів і поведінкових підходів. (с. 197- 211, Додаток Щ).

Наукова новизна отриманих результатів забезпечена застосуванням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, обраних відповідно до предмета та мети роботи. Використання релевантної емпіричної

бази, а також проведення обґрунтованих аналітичних розрахунків сприяли належному підтвердженню достовірності та новизни отриманих результатів.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження

За результатами ознайомлення з дисертаційною роботою Рябовола Д.А. можна дійти висновку про достовірність отриманих наукових результатів. Їх обґрунтованість підтверджується наявністю публікацій автора, матеріалами щодо впровадження результатів дослідження, використанням релевантних статистичних даних, а також ґрунтовним опрацюванням сучасних теоретичних джерел. Заявлена наукова новизна, винесена на захист, є аргументованою та підтверджується достовірною емпіричною базою та актуальними науковими джерелами. У ході виконання дослідження здобувач продемонстрував високий рівень володіння методологічним інструментарієм та здатність до самостійного наукового аналізу.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Дисертаційна робота Рябовола Д.А. є самостійно виконаним кваліфікаційним науковим дослідженням. Усі наукові положення, результати, висновки та рекомендації, представлені в роботі та винесені на захист, отримані автором особисто. У тексті дисертації наведено належні посилання на використані джерела, зокрема щодо термінологічних визначень, наукових розробок, статистичних матеріалів та інших інформаційних ресурсів. Оформлення посилань здійснено з дотриманням вимог чинного законодавства у сфері авторського права. Результати перевірки дисертації на наявність ознак академічного плагіату засвідчили коректність використання текстових та ілюстративних запозичень, що дає підстави стверджувати про дотримання принципів академічної доброчесності та відсутність відповідних порушень.

Важливість отриманих автором дисертації результатів та їх практичне значення

Отримані Рябоволом Д.А. науково обґрунтовані теоретичні результати підтверджуються довідками, що засвідчують їх практичне впровадження в освітній процес та діяльність суб'єкта господарювання.

Так, викладені в роботі теоретико-методологічні підходи щодо трансформації конкурентних відносин в умовах цифрових перетворень впроваджено в навчальний процес кафедри економічної теорії та економічних методів управління при викладанні дисциплін «Мікроекономіка», «Поведінкова економіка», «Інституційна економіка», «Бізнес етика та бізнес комунікації» за ОПП бакалавра «Бізнес економіка» спеціальність 051 «Економіка» та «Управлінська економіка» за спеціальність С1.01. «Економіка та міжнародні економічні відносини»; «Стратегії розвитку суб'єктів господарювання» за ОПП магістра «Економіка та економічна політика» спеціальність С1.01. «Економіка та міжнародні економічні відносини» (акт від 28.11.2025).

Розроблені автором пропозиції щодо зміни моделей конкурентної поведінки мають практичне значення для використання на цифрових ринках з метою забезпечення стійкості бізнесу в сучасних динамічних умовах у менеджменті компанії ТОВ «ГІЗМО СТОР», що підтверджено Актом впровадження від 26.11.2025.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації:

Разом із тим, у дисертаційній роботі залишаються окремі проблемні питання, які потребують додаткового опрацювання:

1. Потребує дещо більш детального висвітлення практичний аспект функціонування цифрової конкуренції в Україні, зокрема через аналіз діяльності конкретних галузей, ринків або підприємств. Доцільним видається розширення емпіричної складової дослідження шляхом використання прикладних кейсів, що відображають особливості конкурентної взаємодії в умовах цифровізації, а також демонструють вплив сучасних цифрових інструментів на ринкову поведінку суб'єктів господарювання. Більш глибоке опрацювання цього напрямку сприяло б посиленню практичної значущості отриманих результатів та конкретизації запропонованих рекомендацій.

2. Обмеженням є використання кількісних методів аналізу для оцінювання рівня конкуренції на цифрових ринках, що могло б посилити обґрунтованість отриманих висновків.

3. Недостатньо висвітлено питання регулювання нових форм недобросовісної конкуренції у цифровому середовищі (маніпуляції даними, алгоритмічні змови тощо).

4. Доцільним видається приділення уваги в дисертації питанню, пов'язаному з роллю людського фактору, цифрової культури та їх впливом на конкуренцію організацій, зокрема в контексті формування нових моделей управління, адаптації до цифрових змін і розвитку інноваційного потенціалу. Поглиблення цього аспекту дозволило б більш повно розкрити поведінкові та ціннісні чинники конкуренції, а також визначити роль цифрових компетентностей і організаційної гнучкості у забезпеченні ефективної діяльності суб'єктів господарювання в умовах цифрової трансформації.

5. Окремі рекомендації щодо вдосконалення державної політики, на мою думку, мають узагальнений характер і потребують більшої конкретизації механізмів їх реалізації.

6. Потребує окремого додаткового редагування текст дисертації.

Проте зазначені зауваження мають рекомендаційний характер і не зменшують загальної наукової цінності виконаного наукового дослідження.

Загальні висновки про відповідність дисертації встановленим вимогам

На підставі ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, анотації та наукових публікацій дисертанта можна зробити висновок, що дисертація

Рябовола Дмитра Анатолійовича на тему: «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» за своїм змістом і структурою є завершеною, логічно побудованою, самостійною науковою працею. Зміст дисертаційної роботи відповідає визначеній меті, поставлені завдання вирішені повною мірою, що дозволило досягнути мету наукового дослідження. Наукові результати, висновки і рекомендації мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення для розвитку теорії і практики в галузі соціальних і поведінкових наук.

Вивчення змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень та результатів дозволяє зробити висновок про відповідність теми та змісту дисертації спеціальності 051 «Економіка», вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44), а її автор, Рябовол Дмитро Анатолійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту, обліку та
бізнес- комунікацій
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Алла ГРІНЬКО

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 12:38:22 17.06.2026

Назва файлу з підписом: РЕЦЕНЗІЯ Рябовол.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 40.7 КБ

Назва файлу без підпису: РЕЦЕНЗІЯ Рябовол.docx.zip
Розмір файлу без підпису: 36.6 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ГРІНЬКО АЛЛА ПАВЛІВНА

П.І.Б.: ГРІНЬКО АЛЛА ПАВЛІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2166701309

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 20:18:30
16.06.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000F9D49601988BF406

Тип носія особистого ключа: Незахищений

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Підписані файли: РЕЦЕНЗІЯ Рябовол.docx

Версія від: 2026.05.20 13:00

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Рябовола Дмитра Анатолійовича
на тему «Конкуренція в умовах цифрової трансформації», подану на здобуття
ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка
(галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки)

Дисертаційна робота Рябовол Д.А. присвячена актуальній та перспективній проблематиці – трансформації конкурентних відносин під впливом цифровізації економіки. Тема дослідження повністю відповідає спеціальності 051 Економіка, зокрема її складовим: економічна теорія, економіка та організація ринків, конкурентна політика, цифрова економіка.

Актуальність теми. Актуальність теми дисертаційного дослідження Рябовол Д.А. «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» є надзвичайно високою та багатогранною, особливо в контексті сучасних глобальних і національних економічних реалій.

Цифрова трансформація економіки перетворилася на перманентний, системний процес, що охоплює всі сфери суспільного життя: від бізнес-моделей і ринкових відносин до державного управління, соціальної взаємодії та геополітичної конкуренції. Водночас цифрова трансформація радикально змінює природу конкуренції. Традиційні ринки поступаються місцем цифровим платформам з мережевими ефектами, економією на масштабі та охопленні, високими фіксованими витратами на розробку та мінімальними маржинальними витратами на залучення нових користувачів. Це призводить до швидкої концентрації ринкової влади в руках глобальних «gatekeepers» (Alphabet, Amazon, Apple, Meta, Microsoft, ByteDance тощо), монополізації ключових сегментів (пошук, соціальні мережі, електронна комерція, мобільні ОС, хмарні сервіси) та появи нових антиконкурентних практик: алгоритмічної дискримінації, персоналізованого ціноутворення, маніпулювання увагою споживачів, «вбивчих» поглинань стартапів та прихованих форм ринкової влади через дані й алгоритми.

Для України ситуація є критичною в подвійному сенсі. З одного боку, країна демонструє вражаючий прогрес. З іншого боку, відсутність спеціального регулювання конкуренції на цифрових ринках (на відміну від ЄС) створює ризики: відставання від європейських стандартів може ускладнити євроінтеграцію, посилити залежність від глобальних платформ, обмежити можливості українських компаній (Rozetka, NovaPay, Monobank, IT-компанії) у конкуренції та призвести до витоку даних і монетизації користувачів без належного захисту. АМКУ вже розглядає справи про концентрацію, але бракує інструментів ex-ante для платформних ринків.

Дослідження Рябовол Д.А. заповнює цю прогалину, пропонуючи інтегративний підхід (еволюційний + інституційний + структурно-функціональний) до аналізу цифрової конкуренції, класифікацію її форм, моделей поведінки компаній та обґрунтування переходу до поліцентричної, динамічної конкурентної політики в Україні — з превентивними інструментами, поведінковими підходами та координацією з глобальними інститутами. Тема набуває стратегічного значення для післявоєнного відновлення, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, гармонізації з acquis ЄС та запобігання негативним наслідкам монополізації цифрових ринків.

Таким чином, дисертація не лише теоретично осмислює актуальні процеси, але й пропонує практичні рекомендації для державної політики в умовах, коли цифрова трансформація визначає економічну суверенність і глобальну конкурентну позицію України.

Наукова новизна Здобувач демонструє вагому наукову новизну, яка полягає в оригінальних теоретичних і методологічних розробках, адаптованих до специфіки цифрової трансформації економіки. Зокрема, наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто здобувачем, полягає в наступному:

Вперше:

- сформульовано уявлення про конкурентну поведінку господарюючих суб'єктів в цифровій економіці на основі застосування принципів поведінкової економіки щодо особливостей когнітивних спотворень, класифіковані види несумлінної конкуренції, що виникають на основі використання цифрових інструментів;
- обґрунтована концепція національної конкурентної політики в Україні, яка вже не може обмежуватись антимонопольним регулюванням, має базуватися на ролі держави як координатора відносин з глобальними інститутами регулювання конкуренції, балансира амбівалентності функцій конкуренції та переходити від статичної протидії монополіям до динамічного стимулювання сумлінної конкуренції, використовуючи превентивні інструменти й поведінкові підходи.

Удосконалено:

- модель регулювання конкурентних відносин на основі порівняльного аналізу і узагальнення національних практик цифрової конкуренції шляхом виокремлення моноцентричної і поліцентричної моделі, обґрунтування фокусу регулювання: на видах діяльності, на системно важливих суб'єктах, на застосуванні засобів або заборони, або пом'якшення, або стимулювання конкурентних дій, співставленні ex-post та ex-ante регулювання;
- систематизація ризикопороджуючих чинників спотвореного сприйняття конкуренції регуляторами, що проявляється в абсолютизації кількісного підходу до розуміння монополізації, переоцінці ролі цінової конкуренції, упередженому сприйнятті великих платформ виключно ворогами конкуренції в ілюзії вибору (латентна ринкова влада) як доказ конкуренції.

Дістало подальшого розвитку:

- трактовка цифрової трансформації шляхом обґрунтування її перманентного характеру, розкриття її властивостей на основі співвіднесення з технологічною і економічною трансформаціями, виокремлення двох механізмів ініціації інституційних змін, систематизації викликів, які вона продукує;
- теоретичне бачення конкуренції шляхом обґрунтування її ролі як тригера цифрової трансформації, ускладнення її форм і методів, розширення суб'єктної і об'єктної бази конкуренції; класифікації її моделей за різними критеріями: напрямками конкурентних відносин, еволюцією методів, видами взаємовідносин суб'єктів конкуренції, статичності/динамічності, рівнями функціонування конкуруючих суб'єктів;
- трактування цифрового ринку щодо його змісту та еволюції, як середовища розвитку цифрової конкуренції, його властивостей на різних етапах життєвого циклу і ознаках сформованого ринку: концентрації влади цифровими гігантами; їх монопольного становища, як швидко виникаючої ознаки; зростаючих бар'єрів входу на такі ринки;

алгоритмічної конкуренції. Ідентифіковані різні моделі цифрових ринків (за суб'єктами, за об'єктами транзакцій, за типами платформ, масштабом та рівнем охоплення, моделями монетизації), які обумовлюють особливості конкуренції;

- наукове уявлення цифрової конкуренції на основі: обґрунтування ускладнення конкурентної взаємодії на цифрових ринках, де поєднуються елементи конкуренції: горизонтальної та вертикальної, глобальної і локальної; конкуренції та коопетиції; систематизації: інструментів цифрової конкуренції за впливом на результат (базові, ключові, виникаючі), конкурентів за технологічною інноваційністю (лідери, послідовники, початківці), цінових і нецінових цифрових методів; диференціації за походженням і інструментами сумлінної і несумлінної конкуренції;

- концепція ринкової влади за рахунок виокремлення її особливостей в процесі цифрових перетворень, а саме: поєднання транзитивності та інтранзитивності; за реалізацією суб'єктами (компаніями, платформами, екосистемами, споживачами); за засобами здійснення (влада даних, влада платформ, алгоритмічна влада, поведінкова влада, інфраструктурна влада); за формами прояву (явна і прихована).

Ці положення є оригінальними внесками автора, які розширюють теоретичний дискурс у сфері економіки конкуренції в цифрову епоху. Вони базуються на синтезі зарубіжних концепцій з емпіричним аналізом українських реалій, що робить їх особливо цінними для національної науки. Новизна підтверджується відсутністю аналогічних комплексних розробок в українській літературі, хоча деякі елементи (наприклад, коопетиція чи мережеві ефекти) вже обговорюються в міжнародних дослідженнях; автор вдало їх адаптує та доповнює новими класифікаціями та моделями.

Теоретичне та методологічне значення Робота ґрунтується на солідній теоретичній базі: від класичних теорій конкуренції (Сміт, Рікардо, Маршалл, Чемберлін, Робінсон) до сучасних концепцій (ескалаційна конкуренція, мережеві ефекти, платформна економіка). Методологія поєднує системний, еволюційний, інституційний та порівняльний аналіз, що є адекватним складності теми. Позитивно оцінюю використання компаративного методу для аналізу етапів цифрових трансформацій (Web 1.0–3.0) та інституційних змін «знизу» і «згори».

Практичне значення Пропозиції щодо удосконалення конкурентної політики в Україні (перехід до динамічного стимулювання сумлінної конкуренції, превентивні інструменти, поведінкові підходи, координація з глобальними інститутами) мають прикладне значення для Антимонопольного комітету України, Міністерства цифрової трансформації, розробки оновленого Закону «Про захист економічної конкуренції». Вони враховують специфіку України (відставання регуляторних змін, вплив воєнного стану, євроінтеграція).

Повнота наукових положень дослідження у дисертації та публікаціях У дисертації Д.А. Рябовола сформульовані завдання, необхідні положення та повністю розкрито їх зміст відповідно до тематики дослідження. Вони відображені у 12 наукових праць, серед яких: 7 статей (з них 6 у співавторстві) у фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», а також 5 матеріалів тез доповідей (з них 2 у співавторстві) на науково-практичних конференціях.

Відомості про дотримання академічної доброчесності Ознайомившись із науковими публікаціями та дисертацією Д.А. Рябовола, відзначимо відсутність порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення і зауваження

1. Дисертація містить ґрунтовний теоретичний огляд еволюції конкуренції та цифрових ринків, що є сильною стороною роботи. Водночас історико-теоретична частина (особливо розділ про етапи розвитку теорій конкуренції) дещо розлога. Рекомендується стиснути її на 10–15 % (наприклад, шляхом об'єднання схожих положень класичних і неокласичних підходів), щоб звільнити місце для глибшого аналізу сучасних українських кейсів — це зробить текст динамічнішим і ближчим до практичних рекомендацій (С. 51-68).

2. Автор вдало інтегрує зарубіжний досвід регулювання (ЄС, підходи США та Китаю) з пропозиціями для України. Для ще більшої прикладної цінності варто було б додати 1–2 короткі приклади українських цифрових платформ (наприклад, Rozetka як маркетплейс, Monobank як fintech-екосистема чи Helsi/Tabletki.ua як цифрові сервіси в охороні здоров'я — з урахуванням недавніх рішень АМКУ 2025–2026 рр.). Це посилює ілюстративність висновків без значного збільшення обсягу (С. 163-171).

3. Класифікації суб'єктів, інструментів і моделей цифрової конкуренції виконані системно та оригінально. Бажано було б доповнити їх коротким візуальним представленням (таблиця або схема) — наприклад, матрицею «суб'єкт — інструмент — рівень технологічності», що полегшило б сприйняття матеріалу та могло б стати зручним для подальшого використання в наукових публікаціях чи рекомендаціях для АМКУ (С. 110-117).

4. Пропозиції щодо удосконалення конкурентної політики в Україні (перехід до ex-ante/ex-post, поліцентричність, поведінкові інструменти) є актуальними, особливо з огляду на пріоритети АМКУ на 2026 рік (посилений контроль за цифровими платформами, онлайн-пошуковими системами та прайс-агрегаторами). Для повнішої гармонізації з ЄС варто було б коротко згадати про перспективу впровадження елементів DMA в українське законодавство (наприклад, через євроінтеграційні зобов'язання та потенційне створення єдиного регулятора цифрових ринків) — це додало б стратегічної глибини (С. 201-210).

Загалом, незважаючи на зазначені зауваження, дисертаційна робота Рябовол Д.А. є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що містить сукупність нових науково обґрунтованих результатів, має теоретичне та практичне значення, відповідає критеріям, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії (Постанова КМУ № 44 від 12.01.2022 зі змінами).

Висновок На підставі ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, анотації та наукових публікацій дисертанта можна зробити висновок, що дисертація Рябовола Дмитра Анатолійовича на тему: «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» за своїм змістом і структурою є завершеною, логічно побудованою, самостійною науковою працею. Зміст дисертаційної роботи відповідає визначеній меті, поставлені завдання вирішені повною мірою, що дозволило досягнути мету наукового дослідження. Наукові результати, висновки і рекомендації мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення для розвитку теорії і практики в галузі соціальних і поведінкових наук. Вивчення змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень та результатів дозволяє зробити висновок про відповідність теми та змісту дисертації спеціальності 051 «Економіка», вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами,

внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44), а її автор, Рябовол Дмитро Анатолійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний рецензент – кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедри міжнародної економіки
та світового господарства
Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна

Т.П. Шуба

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ

створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 11:07:55 15.06.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія Рябовол Шуба.pdf.asice

Розмір файлу з підписом: 115.5 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Рецензія Рябовол Шуба.pdf

Розмір файлу без підпису: 113.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Шуба Тетяна Петрівна

П.І.Б.: Шуба Тетяна Петрівна

Країна: Україна

РНОКПП: 3224504826

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 11:07:54 15.06.2026

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 514B5C86A1E5DA1104000000AF421200252DEB04

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.04.06 13:00

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Рябовола Дмитра Анатолійовича
«Конкуренція в умовах цифрової трансформації»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується масштабними цифровими трансформаціями, які суттєво змінюють умови функціонування ринків, форми взаємодії економічних суб'єктів, механізми створення вартості та конкурентні відносини. Поширення цифрових платформ, великих даних, штучного інтелекту, хмарних технологій та алгоритмічного управління призводить до появи нових бізнес-моделей, трансформації ринкової влади, зміни джерел конкурентних переваг і водночас актуалізує проблеми концентрації ринків, асиметрії інформації, алгоритмічної дискримінації та недостатньої адаптованості існуючих механізмів конкурентного регулювання до нових умов господарювання.

У цих умовах особливої актуальності набувають дослідження, спрямовані на переосмислення природи конкуренції як одного з фундаментальних інститутів ринкової економіки, виявлення закономірностей розвитку цифрових ринків, трансформації конкурентної поведінки суб'єктів господарювання та обґрунтування нових підходів до регулювання конкурентних відносин у цифровому середовищі.

Актуальність теми посилюється необхідністю забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах післявоєнного відновлення України, розвитку цифрової держави та поглиблення інтеграційних процесів з Європейським Союзом. Формування сучасної конкурентної політики, здатної враховувати особливості цифрових ринків та новітні форми конкурентної взаємодії, є важливою передумовою сталого економічного розвитку та ефективного функціонування ринкових інститутів.

З огляду на зазначене, тема дисертаційної роботи Рябовола Д.А. «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» є актуальною, має вагомий теоретичний і практичний значення, а отримані результати сприяють розвитку сучасної економічної теорії конкуренції та вдосконаленню підходів до регулювання конкурентних відносин у цифровій економіці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до основних напрямів науково-дослідної діяльності Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та безпосередньо пов'язана з виконанням науково-дослідної теми кафедри економічної теорії та економічних методів управління «Радикальна невизначеність як імператив інституційних трансформацій господарської системи» (номер державної реєстрації 0124U001667).

У межах зазначеної теми автором досліджено трансформацію конкурентних відносин під впливом цифрових перетворень економіки,

обґрунтовано особливості розвитку цифрової конкуренції, визначено нові моделі конкурентної поведінки суб'єктів господарювання та запропоновано концептуальні засади вдосконалення національної конкурентної політики в умовах цифрової економіки.

Таким чином, дисертаційне дослідження безпосередньо пов'язане з виконанням науково-дослідної тематики кафедри, відповідає пріоритетним напрямкам розвитку сучасної економічної науки та спрямоване на вирішення актуальних проблем функціонування конкурентних відносин в умовах цифрової трансформації економіки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, характеризуються належним рівнем обґрунтованості, логічністю та внутрішньою узгодженістю.

Теоретико-методологічною основою дослідження виступає комплексне поєднання еволюційного, інституційного, функціонального, структурного та поведінкового підходів до аналізу конкуренції, що дозволило автору розглядати конкуренцію як динамічний інститут, який трансформується під впливом цифрових змін. Такий міждисциплінарний підхід є методологічно виправданим та відповідає складності досліджуваного явища.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням значного масиву вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, нормативно-правових актів, матеріалів міжнародних організацій, статистичних та аналітичних даних щодо розвитку цифрових ринків і конкурентних відносин. У роботі використано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема методи теоретичного узагальнення, історичного та логічного аналізу, порівняльного аналізу, класифікації, систематизації, графічної візуалізації та інші.

Позитивної оцінки заслуговує логіка побудови дисертації. Робота має чітку структуру, що забезпечує послідовний перехід від дослідження природи цифрових трансформацій та еволюції теорій конкуренції до аналізу цифрових ринків, цифрової конкуренції, конкурентної поведінки суб'єктів господарювання та проблем регулювання конкурентних відносин.

Поставлена мета дослідження узгоджується із визначеними завданнями, а результати кожного розділу логічно підводять до сформульованих висновків. Висновки дисертації є достатньо аргументованими, випливають зі змісту проведеного дослідження та підтверджуються отриманими автором результатами.

Наукову цінність становлять положення щодо трактування цифрової трансформації як перманентного процесу, який супроводжується взаємодією висхідних і низхідних інституційних змін; розкриття особливостей еволюції конкуренції в умовах цифрової економіки; систематизація властивостей цифрових ринків та їх впливу на конкурентні відносини; визначення моделей конкурентної поведінки суб'єктів господарювання на цифрових ринках; а

також обґрунтування концепції національної конкурентної політики України в умовах цифрових трансформацій.

Переконливими є висновки автора щодо амбівалентного впливу цифрових платформ на розвиток конкуренції, трансформації джерел ринкової влади, появи нових форм конкурентної взаємодії та необхідності переходу від переважно антимонопольного регулювання до більш комплексного підходу, орієнтованого на стимулювання сумлінної конкуренції в цифровому середовищі.

Загалом основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є достатньо обґрунтованими, достовірними та такими, що мають наукову і практичну цінність.

Практичне значення одержаних результатів

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в розробленні теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо удосконалення регулювання конкурентних відносин в умовах цифрової трансформації економіки. Отримані результати можуть бути використані під час формування та реалізації державної конкурентної політики, удосконалення механізмів регулювання цифрових ринків, розроблення заходів із запобігання антиконкурентним практикам та адаптації національної системи захисту конкуренції до сучасних викликів цифрової економіки.

Практичний інтерес становлять запропоновані автором підходи до аналізу цифрових ринків, моделі конкурентної поведінки суб'єктів господарювання, а також концепція національної конкурентної політики України, що враховує особливості функціонування цифрових платформ, трансформацію ринкової влади та необхідність поєднання превентивних і регуляторних інструментів впливу на конкурентне середовище.

Одержані результати можуть бути використані в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, наукових установ і закладів вищої освіти під час проведення подальших досліджень проблем цифрової економіки, конкуренції та конкурентної політики, а також при викладанні освітніх компонентів економічного спрямування.

Практична спрямованість одержаних результатів визначається їх орієнтацією на вирішення актуальних проблем розвитку конкурентних відносин у цифровій економіці та можливістю використання під час удосконалення механізмів державного регулювання конкуренції в умовах цифрових трансформацій.

Структура дисертаційної роботи

Структура дисертаційної роботи є логічною та відповідає поставленій меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 279 сторінок, з яких основний текст займає 222 сторінки. Список використаних джерел налічує 306 найменувань, що свідчить про ґрунтовне опрацювання автором вітчизняних і зарубіжних

наукових праць з проблематики цифрової економіки, конкуренції та конкурентної політики.

У першому розділі «Методологія дослідження конкуренції в процесі цифрової трансформації економіки» досліджено природу цифрової трансформації економіки, чинники та етапи її розвитку, узагальнено еволюцію наукових підходів до розуміння цифрових перетворень, а також розкрито зміст, етапи розвитку та теоретичні концепції конкуренції. Автором обґрунтовано необхідність інтеграції еволюційного, інституційного та функціонального підходів для дослідження конкуренції в умовах цифрових трансформацій.

У другому розділі «Цифрова конкуренція як інститут цифрових перетворень економіки» розкрито особливості функціонування цифрових ринків як середовища розвитку цифрової конкуренції, визначено сутність, типи, форми та методи цифрової конкуренції, досліджено моделі конкурентної поведінки суб'єктів господарювання в умовах цифрових перетворень. Особливий науковий інтерес становить систематизація властивостей цифрових ринків, аналіз амбівалентного впливу цифрових платформ на конкурентне середовище та обґрунтування моделей конкурентної поведінки компаній у цифровій економіці.

У третьому розділі «Регулювання конкурентних відносин в умовах цифрових трансформацій» узагальнено світовий досвід регулювання конкуренції, визначено імперативи вдосконалення конкурентної політики в цифровій економіці та обґрунтовано пропозиції щодо регулювання конкурентних відносин в Україні. Значну увагу приділено дослідженню сучасних моделей регулювання цифрових ринків, аналізу підходів ex-ante та ex-post регулювання, а також формуванню концепції національної конкурентної політики в умовах цифрової трансформації економіки.

Структура дисертаційної роботи є збалансованою, а зміст окремих розділів логічно взаємопов'язаний та підпорядкований досягненню поставленої мети дослідження. Послідовність викладення матеріалу забезпечує цілісність сприйняття авторської концепції та сприяє належному обґрунтуванню сформульованих висновків і рекомендацій.

Достовірність та наукова новизна результатів дослідження, повнота їх викладу в опублікованих працях

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується належним рівнем теоретико-методологічного обґрунтування поставлених завдань, використанням сучасних загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, опрацюванням значного масиву вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, нормативно-правових актів, аналітичних матеріалів міжнародних організацій та статистичних даних щодо розвитку цифрової економіки, цифрових ринків і конкурентних відносин.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретико-методологічних засад дослідження конкуренції в умовах цифрової трансформації та обґрунтуванні підходів до вдосконалення регулювання конкурентних відносин у цифровій економіці.

До найбільш вагомих результатів, що характеризуються науковою новизною, слід віднести сформульоване автором уявлення про конкурентну поведінку господарюючих суб'єктів у цифровій економіці на основі застосування принципів поведінкової економіки, що дозволило виявити особливості впливу когнітивних спотворень на прийняття конкурентних рішень та класифікувати нові форми несумлінної конкуренції, які виникають у результаті використання цифрових інструментів.

Науковий інтерес становить обґрунтована автором концепція національної конкурентної політики України, відповідно до якої державна політика у сфері захисту конкуренції повинна виходити за межі традиційного антимонопольного регулювання та базуватися на поєднанні превентивних інструментів, поведінкових підходів і координації взаємодії з глобальними інститутами регулювання цифрових ринків.

Позитивної оцінки заслуговує удосконалення моделі регулювання конкурентних відносин на основі узагальнення національних практик цифрової конкуренції шляхом виокремлення моноцентричної та поліцентричної моделей регулювання, а також обґрунтування можливостей поєднання підходів ex-post та ex-ante регулювання конкурентних відносин.

Важливими результатами дослідження є також положення, що дістали подальшого розвитку, зокрема трактування цифрової трансформації як перманентного процесу інституційних, технологічних і структурних змін; теоретичне бачення конкуренції як складного багаторівневого явища, що трансформується під впливом цифровізації; підходи до аналізу цифрових ринків та моделей конкурентної поведінки суб'єктів господарювання в умовах цифрової економіки.

Отримані результати є науково обґрунтованими, мають теоретичну цінність та розширюють сучасні наукові уявлення про особливості функціонування конкуренції в умовах цифрових трансформацій.

Основні положення, висновки та результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображені в наукових працях автора. За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць, серед яких 7 статей у фахових наукових виданнях України та 5 публікацій апробаційного характеру. Аналіз змісту наукових праць свідчить про належний рівень апробації результатів дослідження та достатню повноту висвітлення основних положень дисертації.

Зміст опублікованих праць відповідає тематиці дисертаційного дослідження, відображає основні результати роботи та забезпечує необхідний рівень їх наукової апробації.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи, наукових публікацій здобувача та характеру представлених результатів дослідження дає підстави стверджувати, що дисертація виконана самостійно та містить результати власних наукових досліджень автора.

У роботі коректно використано наукові положення, результати та ідеї інших авторів із належним посиланням на відповідні джерела. Ознак

академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації результатів дослідження чи інших порушень принципів академічної доброчесності під час ознайомлення з дисертацією не виявлено.

Дисертаційна робота відповідає вимогам академічної доброчесності, встановленим Законом України «Про освіту», Законом України «Про вищу освіту» та загальноприйнятим етичним нормам здійснення наукової діяльності.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Рябовола Дмитра Анатолійовича на тему «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що має важливе теоретичне та практичне значення для розвитку економічної науки.

Зміст дисертаційної роботи відповідає обраній спеціальності 051 «Економіка» та спрямований на вирішення актуального наукового завдання щодо розвитку теоретико-методологічних засад дослідження конкуренції в умовах цифрової трансформації економіки та обґрунтування напрямів удосконалення регулювання конкурентних відносин у цифровому середовищі.

Дисертація характеризується логічною структурою, цілісністю викладення матеріалу, належним рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Отримані результати відзначаються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення, а їх достовірність забезпечується використанням сучасного методичного інструментарію та широкої інформаційної бази дослідження.

Основні результати дисертаційної роботи достатньою мірою апробовані та висвітлені в наукових публікаціях автора. Кількість і рівень публікацій відповідають встановленим вимогам щодо оприлюднення результатів дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

Оформлення дисертації, її структура, зміст, рівень наукової новизни та практичної значущості результатів відповідають вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, а також вимогам до оформлення дисертаційних робіт.

Отже, дисертаційна робота Рябовола Дмитра Анатолійовича «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» за своїм змістом, рівнем виконання, науковою новизною та практичним значенням відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

1. У підрозділі 1.1 «Цифрова трансформація економіки: природа, чинники змін та еволюція поглядів» (с. 28–49) автором ґрунтовно досліджено природу цифрової трансформації та обґрунтовано її перманентний характер як процесу взаємодії висхідних і низхідних інституційних змін. Разом із тим потребує додаткового уточнення співвідношення категорій «цифровізація», «цифрова трансформація» та «цифрова економіка», оскільки наведені в роботі

підходи демонструють їх тісний взаємозв'язок, але не завжди дозволяють провести достатньо чіткі межі між зазначеними поняттями.

2. У підрозділі 2.1 «Цифрові ринки: новелізація сучасних практик» (с. 84–104) автором запропоновано змістовну класифікацію цифрових ринків за моделями економічних взаємовідносин, об'єктами транзакцій, типами платформ та бізнес-моделей. Водночас у роботі недостатньо розкрито механізми формування ринкової влади через контроль над даними та обмеження доступу до них, що сьогодні є одним із ключових джерел конкурентних переваг цифрових платформ.

3. У підрозділі 2.2 «Цифрова конкуренція: типи, форми, методи» (с. 105–126) автор переконливо розкриває трансформацію інструментів цифрової конкуренції та обґрунтовує амбівалентність її наслідків для розвитку конкурентного середовища. Разом із тим окремі положення щодо посилення ринкової влади цифрових платформ доцільно було б підкріпити ширшим використанням кількісних показників концентрації ринку та міжнародних емпіричних оцінок рівня монополізації цифрових екосистем.

4. Науковий інтерес становлять результати підрозділу 2.3 «Конкурентна поведінка в умовах цифрових перетворень» (с. 127–144), де автором запропоновано моделі конкурентної поведінки суб'єктів господарювання («моноактор», «партнер», «адаптер», «претендент») та наведено приклади їх трансформації. Водночас критерії переходу компаній між зазначеними моделями потребують більшої формалізації, що підвищило б можливості практичного використання запропонованого підходу та його емпіричної перевірки.

5. У підрозділі 3.2 «Імперативи удосконалення регулювання конкурентних відносин в умовах цифрових трансформацій» (с. 171–194) здійснено ґрунтовний аналіз сучасних моделей регулювання цифрових ринків та обґрунтовано необхідність поєднання підходів ex-ante та ex-post регулювання. Разом із тим доцільним було б більш детально розкрити можливості адаптації новітніх європейських регуляторних механізмів до українських умов, особливо в контексті гармонізації конкурентного законодавства України з правом Європейського Союзу.

6. У підрозділі 3.3 «Регулювання конкурентних відносин в Україні та напрями їх удосконалення» (с. 195–211) автором обґрунтовано концепцію національної конкурентної політики України, засновану на переході від статичної протидії монополізації до динамічного стимулювання сумлінної конкуренції та використання поведінкових підходів у регулюванні. Разом із тим окремі механізми практичної реалізації запропонованої концепції через інструменти діяльності Антимонопольного комітету України потребують подальшої конкретизації.

Зазначені зауваження мають переважно дискусійний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи та можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях і практичній діяльності.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Рябовола Дмитра Анатолійовича на тему «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання щодо розвитку теоретико-методологічних засад дослідження конкуренції в умовах цифрової трансформації економіки та обґрунтування напрямів удосконалення регулювання конкурентних відносин у цифровому середовищі.

Актуальність теми дослідження, належний рівень обґрунтованості наукових положень, достовірність отриманих результатів, їх наукова новизна, теоретичне та практичне значення, повнота висвітлення результатів у наукових публікаціях, а також відповідність принципам академічної доброчесності дають підстави для позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Отримані автором результати характеризуються науковою новизною та мають важливе значення для розвитку економічної теорії конкуренції, дослідження цифрових ринків, конкурентної поведінки суб'єктів господарювання та формування сучасної конкурентної політики в умовах цифрової економіки.

Висловлені у відгуку зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи та не впливають на її наукову цінність.

За змістом, рівнем виконання, науковою новизною та практичною значущістю результатів дисертаційна робота Рябовола Дмитра Анатолійовича «Конкуренція в умовах цифрової трансформації» відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, а її автор Рябовол Дмитро Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент
Д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки та бізнесу

Гросул В.А.

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 16:03:26 16.06.2026

Назва файлу з підписом: ВІДГУК_Гросул_Рябовол.pdf
Розмір файлу з підписом: 190.0 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: ВІДГУК_Гросул_Рябовол.pdf
Розмір файлу без підпису: 156.0 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ГРОСУЛ ВІКТОРІЯ АНАТОЛІЇВНА
П.І.Б.: ГРОСУЛ ВІКТОРІЯ АНАТОЛІЇВНА
Країна: Україна
РНОКПП: 2638418342
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 16:03:23
16.06.2026
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000D12F1F027FDB8207
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.04.06 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
д.е.н., професору Володимиру СОБОЛЄВУ
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента, доцента, кандидата економічних наук, доцента кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кулакової Світлани Юріївни на дисертаційну роботу **Рябовола Дмитра Анатолійовича на тему «Конкуренція в умовах цифрової трансформації»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка.

Відгук підготовлений на основі вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувача, в яких опубліковано результати дисертаційної роботи, документів із підтвердженням впровадження результатів дослідження.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується масштабними процесами цифрової трансформації, які суттєво змінюють механізми функціонування ринків, моделі ведення бізнесу та характер конкурентних відносин між суб'єктами господарювання. Стрімке поширення цифрових платформ, розвиток технологій обробки великих даних, штучного інтелекту, алгоритмізації економічних процесів та формування цифрових екосистем призводять до появи нових джерел конкурентних переваг і водночас створюють принципово нові виклики для забезпечення добросовісної конкуренції.

В умовах цифрової економіки традиційні підходи до аналізу конкуренції, оцінювання ринкової влади та формування конкурентної політики дедалі частіше виявляються недостатніми для пояснення сучасних процесів. Посилення ролі глобальних цифрових платформ, концентрація даних у руках обмеженого кола суб'єктів, поширення алгоритмічних механізмів впливу на поведінку споживачів і трансформація інструментів конкурентної боротьби потребують переосмислення теоретичних засад конкуренції та вдосконалення механізмів її державного регулювання.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває для України, яка, попри складні умови воєнного часу, продовжує реалізацію курсу на цифровізацію економіки, інтеграцію до європейського економічного простору та гармонізацію національної конкурентної політики з сучасними міжнародними підходами до регулювання цифрових ринків. У цих умовах важливого значення набувають наукові дослідження, спрямовані на вивчення закономірностей розвитку цифрової

конкуренції, трансформації ринкової влади та формування ефективної конкурентної політики в цифровому середовищі.

З огляду на зазначене, тема дисертаційної роботи, присвячена дослідженню конкуренції в умовах цифрової трансформації економіки, є своєчасною, актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах, а також відповідає сучасним потребам розвитку економічної науки та практики державного регулювання конкурентних відносин.

Дисертаційна робота була виконана в рамках науково-дослідної теми кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Радикальна невизначеність як імператив інституційних трансформацій господарської системи», яка зареєстрована у державному реєстрі під номером 0124U001667. У межах цього наукового проєкту автор здійснив детальний аналіз змін у конкурентних відносинах, спричинених цифровими трансформаціями. На основі отриманих результатів були сформульовані інституційні імперативи, що слугували підґрунтям для розроблення концепції національної конкурентної політики України.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Дисертаційна робота, виконана Рябоволом Д.А., характеризується високим рівнем наукової обґрунтованості, ясністю викладу та достовірністю отриманих результатів. Автор демонструє глибоке розуміння досліджуваної тематики, що знайшло своє відображення у ретельно продуманій та логічно структурованій формі роботи, яка сприяє всебічному розкриттю предмету дослідження. Всі поставлені цілі та задачі були успішно реалізовані на основі системного і багатоаспектного аналізу. У своїх висновках автор спирається на широкий спектр наукових джерел, що охоплюють як вітчизняну, так і міжнародну академічну літературу. Дослідження засновується на узагальнених теоретичних концепціях та сучасних тенденціях у відповідній галузі знань. Воно доповнене актуальними статистичними даними і глибоким аналітичним розглядом, що надає отриманим результатам високу ступінь доказовості та переконливості. Виважений і комплексний підхід, обраний автором, свідчить про його високий рівень професіоналізму, забезпечуючи ґрунтовність проведеного дослідження та відповідність найвищим академічним стандартам.

У ході дослідження було використано широкий набір методів, кожен із яких відіграв важливу роль у глибшому розкритті досліджуваної тематики. Метод теоретичного узагальнення був базовим для аналізу сутності поняття «цифрова трансформація економіки» та встановлення його зв'язків із суміжними термінами. Історико-логічний підхід дав змогу виокремити ключові етапи цифрових змін і розвиток конкурентних відносин. Для детального дослідження таких категорій, як конкуренція, цифрова конкуренція, її види, особливості конкурентної поведінки та ринкова влада, використовувався метод сходження від абстрактного до конкретного.

Застосування порівняльного аналізу дало змогу вивчити практики різних

країн у регулюванні конкурентних відносин і визначити загальні закономірності. Статистичний аналіз забезпечив можливість оцінки динаміки розвитку цифрових ринків, а графічна візуалізація сприяла наочності отриманих результатів, роблячи їх більш зрозумілими та доступними для сприйняття.

У ході дослідження здійснено всебічний аналіз значного масиву наукової літератури, що охопив 325 джерел, докладно відображених у переліку використаної літератури. У межах роботи створено та вдосконалено авторські методичні підходи, які отримали ретельне наукове обґрунтування і стали основою для досягнення низки інноваційних результатів. Критичний аналіз дисертації підтвердив узгодженість висновків із загальною концепцією дослідження, а також відсутність внутрішніх суперечностей і високий рівень логічної послідовності та цілісності викладеної ідеї. Теоретичні засади відзначаються переконливою аргументованістю, емпіричні дані – високою надійністю, а запропоновані рекомендації мають суттєвий практичний потенціал. Усе це підтверджує наукову значущість дослідження і його відповідність сучасним вимогам. Загальний аналіз свідчить про глибоке опрацювання тематики та системний підхід до вирішення ключових завдань. Висновки чітко і грамотно сформульовані, що є ознакою високого рівня професіоналізму та наукової кваліфікації автора.

У поданій до захисту дисертації сформульований ряд важливих висновків, пропозицій і рекомендацій, що є новими для науки 051 – Економіка, а також достатньо аргументованими та виваженими.

До найбільш вагомих результатів дослідження, що характеризують її новизну, необхідно віднести наступне.

Визначення автором вперше:

– розроблено концепцію конкурентної поведінки суб'єктів господарювання в умовах цифрової економіки, яка ґрунтується на засадах поведінкової економіки. Особливу увагу приділено аналізу когнітивних спотворень та класифікації видів недобросовісної конкуренції, що виникають у результаті використання цифрових технологій та інструментів (підрозділ 2.3 дисертації);

– запропоновано концепцію національної конкурентної політики України, яка виходить за межі традиційного антимонопольного регулювання. В основі нової моделі лежить роль держави як координатора взаємодії з глобальними регуляторними інститутами, зосередження на балансуванні подвійної природи конкуренції та перехід від статичних антимонопольних заходів до динамічного стимулювання добросовісної конкуренції. Це вимагає запровадження превентивних механізмів у поєднанні з поведінковими підходами для забезпечення ефективного регулювання та розвитку економіки (підрозділ 3.3 дисертації).

Також дисертантом успішно удосконалено:

– модель регулювання конкурентних відносин, що ґрунтується на глибокому порівняльному аналізі та узагальненні національних підходів до цифрової конкуренції. У межах цього підходу запропоновано чітке розмежування між моноцентричною та поліцентричною моделями регулювання, з акцентом на ключових аспектах: видах бізнес-діяльності, ідентифікації системно важливих ринкових суб'єктів, розробленні заходів контролю (зокрема заборон, пом'якшення

чи стимулювання конкурентних дій), а також виборі між підходами ex-post та ex-ante до регулювання (підрозділ 3.2 дисертації);

– систематизацію ризикопороджуючих чинників, котрі спричиняють викривлення розуміння конкуренції з боку регуляторів. Зокрема, такі викривлення проявляються у надмірній увазі до кількісних показників монополізації, перебільшенні значущості цінової конкуренції, стереотипному сприйнятті великих цифрових платформ як виключно загрози для конкуренції, а також у помилковій інтерпретації «ілюзії вибору» (прихованої ринкової влади) як свідчення реальної конкуренції (підрозділ 3.2 дисертації).

Беззаперечна цінність дисертації також у тому, що в ній набули подальшого розвитку:

– визначення цифрової трансформації, котре підкреслює її постійно мінливий та еволюційний характер. Проведено глибокий аналіз ключових характеристик цього явища через призму аналогій із технологічними та економічними змінами. Виокремлено два основоположні механізми, що спричиняють інституційні зміни, та систематизовано основні виклики, які супроводжують процес трансформації (підрозділ 1.1 дисертації);

– теоретичні засади конкуренції як однієї із головних рушійних сил цифрової епохи. Простежено історичний розвиток форм і методів конкурентної взаємодії, що істотно розширило уявлення про динаміку учасників і об'єктів конкуренції. Запропоновано сучасну класифікацію моделей конкуренції, яка враховує напрями розвитку конкурентних зв'язків, еволюцію інструментів боротьби, природу взаємодії між гравцями, їхню статичність чи динамічність, а також масштаби та рівні їхньої діяльності (підрозділ 1.2 дисертації);

– концепція цифрових ринків, котра розглянута в контексті їх виникнення і розвитку як ключового простору для цифрової конкуренції. Проведено детальний аналіз характеристик ринків на різних стадіях їхнього розвитку, включно з монополізацією значущими гравцями, ускладненням доступу для нових учасників та домінуванням алгоритмічно зумовленої конкуренції. Сформовано типологію цифрових ринків, групуючи їх за такими критеріями, як суб'єкти та об'єкти операцій, види платформ, масштаби охоплення і підходи до монетизації, що дозволило краще пояснити особливості конкурентного середовища у сфері цифрової економіки (підрозділ 2.1 дисертації);

– розвинуто сучасний науковий підхід до розуміння цифрової конкуренції, зокрема описано складні взаємозв'язки всередині цифрових ринків. Проаналізовано взаємодію горизонтальної та вертикальної конкуренції, а також вплив глобальних і локальних тенденцій у контексті концепції коопетиції. Розглянуто інструменти цифрової конкуренції з класифікацією їх за впливом: базові, ключові та інноваційні. Визначено групи учасників з урахуванням рівня їхньої технологічної зрілості – лідери, наслідувачі та новачки – із паралельною класифікацією методів конкуренції на цінові та нецінові стратегії. Надано окрему оцінку аспектам добросовісної і недобросовісної конкуренції, залежно від їхніх механізмів і характеру (підрозділ 2.2 дисертації);

– концепція ринкової влади в умовах цифрової трансформації з

характеристикою її ключових проявів, зокрема визначено її багаторівневий характер, що включає поєднання транзитивних і інтранзитивних елементів. Розглянуто різноманітні форми впливу ринкової влади: влада даних, платформна, алгоритмічна, поведінкова та інфраструктурна. Наголошено на її багатогранному характері, що може реалізуватися як відкрито, так і через приховані механізми контролю (підрозділ 3.1 дисертації).

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Дисертація Рябовола Д.А. містить анотацію двома мовами (українською та англійською), список опублікованих праць, вступ, три розділи, висновки до кожного розділу окремо та до всієї роботи в цілому, список використаних джерел і додатки. Повний обсяг дисертації становить 279 сторінок, зокрема обсяг основного тексту – сторінки, 22 таблиці, 42 рисунки, 22 додатки, список використаних джерел містить найменувань. Робота виконана в науковому стилі, має чітку логічну послідовність досягнення поставлених завдань. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

Ретельний і поглиблений аналіз дисертаційного тексту дозволяє зробити обґрунтовані висновки про високий рівень компетентності автора у специфіці досліджуваних питань, а також про ясне розуміння завдань, вирішених у межах наукової роботи. Представлення отриманих результатів характеризується використанням системного підходу, що свідчить про ґрунтовне та комплексне опрацювання матеріалів у рамках вибраної тематики дослідження.

Перший розділ дисертації, озаглавлений «Методологія дослідження конкуренції в процесі цифрової трансформації економіки» (стор. 28-83), присвячено дослідженню концептуальних основ цифрової трансформації та її впливу на еволюцію конкурентних відносин. У межах розділу автором здійснено комплексний аналіз наукових підходів до трактування цифрової трансформації, розкрито її сутність як перманентного процесу технологічних, економічних та інституційних змін, а також систематизовано основні виклики, що супроводжують цифровізацію сучасних соціально-економічних систем. Важливим результатом проведеного дослідження є обґрунтування взаємозв'язку між технологічними зрушеннями та інституційними перетвореннями, що дозволило автору сформулювати цілісне бачення механізмів цифрової трансформації економіки. Значну увагу в розділі приділено розвитку теоретичних уявлень про конкуренцію в умовах цифрової економіки. На основі критичного аналізу еволюції економічної думки автором розкрито трансформацію змісту, функцій та форм конкурентної взаємодії, обґрунтовано роль конкуренції як одного з ключових чинників цифрових перетворень та інноваційного розвитку. Науковий інтерес становить запропонована систематизація моделей конкуренції за різними критеріями, зокрема за напрямками конкурентних відносин, характером взаємодії суб'єктів, рівнями функціонування та ступенем динамічності конкурентних процесів. Вагомим результатом першого розділу є дослідження цифрових ринків як

специфічного середовища формування нових конкурентних відносин. Автором проаналізовано особливості еволюції цифрових ринків, охарактеризовано їх ключові властивості, зокрема мережеві ефекти, концентрацію ринкової влади, зростання ролі даних та алгоритмів, а також запропоновано типологію цифрових ринків за суб'єктами, об'єктами транзакцій, типами платформ, масштабом охоплення та моделями монетизації. Це дозволило сформулювати теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження цифрової конкуренції та механізмів її регулювання.

Другий розділ «Цифрова конкуренція як інститут цифрових перетворень економіки» (стор. 84-149) присвячений всебічному аналізу процесів становлення і розвитку цифрових ринків, а також їхнього впливу на трансформацію конкурентних взаємин в умовах цифровізації. У рамках досліджуваного матеріалу автор глибоко осмислює цифрові ринки як унікальну платформу сучасної економіки, виявляючи ключові закономірності їх функціонування та еволюції. Особлива увага зосереджена на характеристиках цифрових ринків, таких як мережеві ефекти, алгоритмізація економічних процесів, зростаюча цінність даних та підсилення ринкової влади великих цифрових платформ. Важливим внеском автора є розроблена типологія цифрових ринків, побудована на основі різних класифікаційних критеріїв, що дозволяє глибше осмислити природу конкурентних взаємодій у цифровій економіці. Одним із ключових внесків даного розділу є концептуалізація поняття цифрової конкуренції як форми економічної взаємодії, що постала завдяки цифровій трансформації економічного середовища. Автор акцентує увагу на складний характер конкурентних відносин у цифрових ринках, які охоплюють взаємопов'язаність горизонтальних і вертикальних процесів, глобальних і локальних динамік, а також інтеграцію елементів конкуренції та кооперації. Важливим аспектом дослідження є систематизація інструментів цифрової конкуренції та їх класифікація на основі впливу на кінцеві результати конкурентної боротьби. Крім того, автор окреслює типологію суб'єктів цифрової конкуренції залежно від рівня їх технологічної зрілості та інноваційної активності. Особливу наукову вагу мають результати аналізу поведінкових стратегій економічних агентів у контексті цифрової економіки крізь призму положень поведінкової економіки. У розділі детально розглядається роль когнітивних упереджень у процесі прийняття економічних рішень, а також виявляються трансформаційні зміни, притаманні механізмам конкурентної боротьби у високодинамічному цифровому середовищі. Автор пропонує класифікацію форм недобросовісної конкуренції, що були породжені використанням цифрових технологій. Такий підхід сприяв ґрунтовному аналізу сучасних методів конкурентної взаємодії та суттєво розширив теоретичний доробок щодо функціонування цифрових економічних платформ.

Третій розділ дисертації «Регулювання конкурентних відносин в умовах цифрових трансформацій» (стор. 150-214) має прикладний та концептуально-методологічний характер і присвячений дослідженню трансформації ринкової влади та механізмів державного регулювання конкуренції в умовах цифровізації економічних процесів. У межах розділу автором здійснено комплексний аналіз

сучасних форм ринкової влади, обґрунтовано особливості її прояву на цифрових ринках, а також розкрито специфіку впливу даних, цифрових платформ, алгоритмів та мережевих ефектів на формування конкурентного середовища. Значну увагу приділено дослідженню еволюції підходів до регулювання цифрової конкуренції. На основі узагальнення міжнародного досвіду автором проведено порівняльний аналіз моноцентричної та поліцентричної моделей регулювання, охарактеризовано особливості застосування механізмів ex-post та ex-ante контролю, а також систематизовано ризикопороджуючі чинники, що можуть спричинити викривлене сприйняття конкурентних процесів з боку регуляторних органів. Важливим результатом дослідження є обґрунтування необхідності переходу від традиційного антимонопольного регулювання до більш гнучких та превентивних механізмів забезпечення добросовісної конкуренції на цифрових ринках. Науковий інтерес становить запропонована автором концепція національної конкурентної політики України, яка враховує сучасні тенденції розвитку цифрової економіки, посилення ролі глобальних цифрових платформ та необхідність координації дій національних регуляторів із міжнародними інституціями. Розроблені положення дозволили сформулювати цілісне бачення напрямів модернізації конкурентної політики в умовах цифрової трансформації та розширити теоретико-методичні засади регулювання конкурентних відносин у цифровому середовищі.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Практична значущість проведеного дослідження полягає в його внеску у поглиблення наукового розуміння необхідності впровадження інституційних змін у сфері конкурентних відносин. Ці зміни спрямовані на посилення конкурентоспроможності як окремих економічних суб'єктів, так і економіки держави загалом. Окреслені теоретико-методологічні підходи до трансформації зазначених відносин в умовах цифрової економіки вже знайшли практичне застосування в освітньому процесі. Зокрема, вони інтегровані у навчальні програми кафедр економічної теорії та економічних методів управління, що охоплюють низку дисциплін бакалаврського рівня, серед яких «Мікроекономіка», «Поведінкова економіка», «Інституційна економіка», «Бізнес-етика та бізнес-комунікації». Ці курси є складовою ОПП «Бізнес-економіка» підготовки бакалаврів за спеціальністю 051 Економіка та ОПП «Управлінська економіка» підготовки бакалаврів за спеціальністю С1.01 Економіка та міжнародні економічні відносини. Крім того, запропоновані підходи було включено до освітньої компоненти «Стратегії розвитку суб'єктів господарювання», яка реалізується в межах освітньо-професійної програми «Економіка та економічна політика» підготовки магістрів за спеціальністю С1.01 Економіка та міжнародні економічні відносини. Актуальність і впровадження зазначених підходів підтверджується відповідним актом від 28 листопада 2025 року.

Додатковою практичною результативністю дослідження є цікавість, яку його результати викликали у представників керівництва компанії ТОВ «ГІЗМО СТОР». Особливу увагу привернули розробки, що стосуються аналізу характеристик

конкурентної поведінки суб'єктів господарювання в умовах цифрової економіки. Основними напрямками дослідження стали вивчення когнітивних спотворень, класифікація форм недобросовісної конкуренції, обумовлених використанням цифрових технологій, а також аргументація щодо зростаючої складності конкурентної взаємодії на цифрових ринках. Особливу увагу було приділено аналізу взаємодії горизонтальної, вертикальної, глобальної та локальної конкуренції із застосуванням елементів коопетиції. Рекомендації щодо оптимізації моделей конкурентної поведінки мають надзвичайно важливе практичне значення для забезпечення стабільного функціонування компаній у мінливих умовах цифрової економіки, що підтверджується відповідним актом від 26.11.2025 року.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Результати перевірки дисертації Рябовола Л.А. на предмет академічного плагіату за допомогою онлайн сервісу перевірки на плагіат StrikePlagiarism.com, наданого відповідно до пп. 4.2.5 Положення про систему запобігання та виявлення плагіату Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, затвердженого Вченою радою університету 13.06.2018, протокол № 8 (зі змінами та доповненнями, затвердженими Вченою радою університету від 26.03.2019), підтвердили повну відповідність дослідження встановленим стандартам академічної доброчесності. У тексті ретельно вказані всі посилання на використані джерела, що виключає можливість порушення авторських прав або етичних принципів наукової діяльності. Не було виявлено жодних свідомих спотворень чи неправомірного використання матеріалів, що свідчить про коректне виконання роботи.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Загалом високо оцінюючи наукову та практичну значущість отриманих дисертантом результатів, варто відзначити наявність деяких дискусійних положень у дисертаційній роботі:

1. Аналіз цифрової трансформації підкреслює її здатність посилювати конкурентоспроможність, стимулювати інновації та підвищувати ефективність економічних систем (стор. 47-50). Втім, у проведеному дослідженні недостатньо уваги приділено потенційним негативним наслідкам цього процесу для конкурентного середовища. Серед таких викликів можна виділити зростання ринкової концентрації, посилення цифрової нерівності, високу залежність від глобальних платформ, а також нерівномірний доступ до цифрових ресурсів. Додаткове дослідження цих аспектів могло б істотно розширити розуміння впливу цифрової трансформації, дозволяючи ґрунтовніше оцінити співвідношення її переваг і загроз для розвитку конкурентних відносин.

2. Особливої уваги заслуговує трактування цифрової конкуренції як специфічного типу конкурентної взаємодії, що з'являється внаслідок цифрової трансформації економіки. Такий підхід об'єднує характеристики горизонтальної,

вертикальної, локальної та глобальної конкуренції, інтегруючи також аспекти конкуренції та коопетиції. Важливим досягненням дослідження є всебічний аналіз особливостей конкурентних процесів на цифрових ринках, де автор переконливо демонструє істотні відмінності між цими процесами і традиційними ринковими відносинами (підрозділ 2.2). Проте дискусійним залишається питання щодо її економічної природи. В роботі недостатньо чітко вказано, чи можна розглядати цифрову конкуренцію як самостійну форму конкуренції з власними закономірностями функціонування, чи як результат адаптації класичних конкурентних механізмів до умов цифровізації, платформізації та алгоритмізації економіки. Більш детальне розкриття цього аспекту дозволило б посилити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження та сприяло б уточненню категоріального апарату цифрової економіки. Адже саме розв'язання цієї проблеми впливає на вибір адекватних методів аналізу конкурентної динаміки, оцінки впливу цифрових платформ на ринок та розробку дієвих інструментів конкурентної політики в контексті цифрової економіки.

3. Попри ґрунтовний порівняльний аналіз моделей ex-post та ex-ante регулювання цифрових ринків і переконливе обґрунтування їх ролі в удосконаленій моделі регулювання конкурентних відносин (підрозділ 3.2 дисертації), потребують подальшої конкретизації критерії практичного вибору між зазначеними підходами залежно від рівня ринкової концентрації, масштабу цифрової платформи, характеру конкурентних ризиків та стадії розвитку цифрового ринку. Більш детальне опрацювання зазначених аспектів дозволило б посилити прикладну спрямованість авторських рекомендацій та розширити можливості їх використання у процесі формування й реалізації конкурентної політики України.

7. Загальний висновок, щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

У цілому, дисертаційна робота Рябовола Д.А. заслуговує на позитивну оцінку, оскільки являє собою завершене та самостійно проведене наукове дослідження, що пропонує інноваційний підхід до розв'язання актуальної науково-практичної проблеми. У межах дослідження було обґрунтовано шляхи вдосконалення інституційних трансформацій у сфері електронної комерції в контексті мережевої економіки, спрямовані на перетворення цієї галузі на ключовий чинник стимулювання розвитку національної економіки та ефективний інструмент для відновлення післявоєнного періоду. Обрана тематика є надзвичайно важливою та своєчасною, а структура й зміст роботи повністю відповідають визначеним завданням дослідження, забезпечуючи досягнення поставлених цілей. Подані до захисту наукові положення, практичні рекомендації та висновки вирізняються належним рівнем обґрунтованості, високим ступенем достовірності та ґрунтовним висвітленням у матеріалах, поданих до аналізу.

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи Рябовола Дмитра Анатолійовича на тему «Конкуренція в умовах цифрової трансформації», обґрунтованість висновків та рекомендацій, достатній ступінь наукової новизни, кількість та якість публікацій відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів

України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), а її автор – Рябовол Дмитро Анатолійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка (05 – Соціальні та поведінкові науки).

ОФЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри економіки, підприємництва та
маркетингу Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

Світлана КУЛАКОВА

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ

створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 16:56:54 15.06.2026

Назва файлу з підписом: Відгук Кулакової_С_Ю_ на ДР_Рябовола_Д_А.pdf
Розмір файлу з підписом: 7.9 МБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук Кулакової_С_Ю_ на ДР_Рябовола_Д_А.pdf
Розмір файлу без підпису: 7.9 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Кулакова Світлана Юріївна

П.І.Б.: Кулакова Світлана Юріївна

Країна: Україна

РНОКПП: 2855713462

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 16:56:32
15.06.2026

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 514B5C86A1E5DA1104000000CF1919005F78D405

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.04.06 13:00